

آکوردنوازی سه تار

در همراهی با ترانه های ماندگار پاپ
(کوک دو، سُئل، دو، دو)

محمد خالقی

کنیا
نشر خمیباکر

آکوردنوازی سه‌تار

در همراهی با ترانه‌های ماندگار پاپ

(کوک دو، شل، دو، دو)

محمد خالقی

نشر خُنیاگر

تهران ۱۳۹۹

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	توضیحات
۱۱	پرده بندی مورد استفاده در کتاب حاضر
۱۲	کوک سه تار
۱۳	نحوه انگشت گذاری آکوردها در سه تار
۲۶	نحوه مضرب زدن
	نت قطعات:
۲۸	۱. به من نگو دویست دارم
۳۰	۲. کویر دل (رفتی و بی تو دلم پُر درده)
۳۲	۳. سوغاتی (وقتی میای صدای پات)
۳۴	۴. سفر (اگه یه روز بری سفر)
۳۶	۵. سلطان قلب ها (یه دل می گه برم برم)
۳۸	۶. حسود (تو سینه این دل من می خواد آتیش بگیره)
۴۰	۷. تاک (تو یه تاک قد کشیده)
۴۲	۸. مادر (مادری تو تنها و غریبم)
۴۴	۹. میلاد (برای روز میلاد تن من)
۴۶	۱۰. قوزک پا (دیگه این قوزک پا یاری رفتن نداره)
۴۷	۱۱. جان مریم (جان مریم چشمتو وا کن)
۴۹	۱۲. گل گلدون (گل گلدون من شکسته در باد)
۵۱	۱۳. گل یخ (غم میون دو تا چشمون قشنگت لونه کرده)
۵۳	۱۴. گل گلخونه من (گل گلخونه من، یکی یک دونه من)
۵۶	۱۵. شیطننت (شیطننت از چشم سیات می ریزه)
۵۸	۱۶. غریب آشنا (تو از شهر غریبه بی نشونی اومدی)
۵۹	۱۷. ای عشق (عشق به شکل پرواز پرنده ست)
۶۲	۱۸. زمستون (زمستون، تن عربون باغچه چون بیابون)
۶۳	۱۹. بوی عیدی (بوی عیدی، بوی توپ، بوی کاغذ رنگی)
۶۶	۲۰. گل یاس (یه روز یه باغبونی، یه مرد آسمونی)
۶۸	۲۱. ماهیگیر (این همه اون دستاتو بالا و پایین نکن)
۷۰	۲۲. پیچک (حالا دیگه تو رو داشتن خیاله)
۷۱	۲۳. مخلوق (داغ یک عشق قدیمو اومدی تازه کردی)
۷۳	۲۴. پل (برای خواب معصومانه عشق)
۷۵	۲۵. چشم من (چشم من بیا منو یاری بکن)

مقدمه

کتاب حاضر دو ایده اصلی را دنبال می‌کند:

- اجرای آکورد با سه‌تار؛

- نواختن ترانه‌های پاپ با سه‌تار.

هر دو ایده فوق در حیطه ادبیات مکتوب برای سه‌تار نوین هستند: تاکنون نه متدی برای آموزش آکوردنوازی با سه‌تار در کوک کلاسیک آن عرضه شده و نه کتابی حاوی تنظیم شده نت ترانه‌های پاپ برای مشتاقان این ساز.

ارائه هم‌زمان این دو ایده در قالب کتاب حاضر از این‌روست که اگر مخاطب به آکوردنوازی در سه‌تار تمایل نداشته باشد، نت ۲۵ ترانه موسیقی پاپ را با انگشت‌گذاری، تکنیک و کوک متداول سه‌تار برای اجرا در اختیار داشته باشد.

ترانه‌های انتخاب شده در کتاب حاضر از ملودی‌های غنی و ماندگار موسیقی پاپ معاصر ایران هستند و اجرای آنها در سازی سنتی چون سه‌تار نیز خالی از لطف نیست. نظریه تعداد زیاد ترانه‌ها و پرهیز از حجیم کردن کتاب و نیز از آنجا که اشعار این ترانه‌ها از طریق اینترنت به راحتی در دسترس مخاطبان هست، از درج اشعار ترانه‌ها در کتاب صرف نظر شد. اما موضوع شاخص‌تر در کتاب حاضر آکوردنوازی با سه‌تار است:

در میان سازهای موسیقی دستگامی سه‌تار تنها سازی است که با آن می‌توان آکورد نواخت. شاید برخی بر این موضوع تأکید داشته باشند که اصولاً سازهای موسیقی دستگامی برای اجرای ملودی تک‌صدایی پرورش یافته‌اند و با رویکرد موسیقی چندصدایی ساده و بدوی جلوه می‌کنند و برای اجرای موسیقی چندصدایی بهتر است از سازهای غربی مشابه (مثلاً گیتار به جای سه‌تار) استفاده کرد.

آنچه اینجانب از مساعی مؤلف کتاب حاضر در اجرای آکورد با سه‌تار دریافت کرده است اینکه آکوردنوازی با سه‌تار به روش پیشنهادی ایشان:

- بدون تغییر در کوک کلاسیک و ساختار سه‌تار، قابلیت‌های جدیدی را در نواختن این ساز نمایان می‌کند،

- بسیاری از نوجوانانی که برای نواختن نغمات پاپ یا آکوردهای ساده رو به نواختن سازهای غربی (از جمله گیتار) می‌آورند می‌توانند مشابه همین قابلیت را در سه‌تار بجویند و به جای نواختن سازی غربی از سازهای موسیقی دستگامی استفاده کنند،

- به دلیل داشتن ریزبرده‌ها (نت‌های سُری و کُرُن) در سه‌تار می‌توان آکوردهای ایرانی را نیز با این ساز نواخت و در تنظیم قطعات برای موسیقی ایرانی به عنوان قابلیت‌های نوین مورد استفاده قرار داد،

- صدادهی اجرای آکوردها با سه‌تار چندان لحن و لهجه بومی ندارد و نغمات حاصل از آن خوش‌آوا است،

- به دلیل نازک‌تر بودن سیم‌های سه‌تار نسبت به گیتار از زنگ صدایی بیشتری برخوردار است و رنگ صوتی جدیدی را ایجاد می‌کند،

- هرچند این اقدام مؤلف سنگ اول این بنا محسوب می‌شود و در حال حاضر آکوردنوازی با سه‌تار دارای تشخیص و هویت جداگانه‌ای نسبت به گیتار نیست، می‌بایست پیشرفت تدریجی آن را به عنوان روشی جدید در همراهی با ملودی و ایجاد فضاهای صوتی و رنگ‌آمیزی جدید در تنظیم‌های موسیقی ایرانی انتظار کشید.
- مطالب بیشتر درباره طرز تنظیم آکوردها در این کتاب و انگشت‌گذاری آنها در بخش توضیحات آمده و در ادامه نحوه انگشت‌گذاری برای اجرای کلیه آکوردهای قابل اجرا در سه‌تار با عکس و نوشتن نام نت‌های آکورد در تصویر به تفصیل توضیح داده شده است.
- آکوردهای مورد استفاده در کتاب به دو شکل، هم با نشانه‌های آکورد (Chord Symbols) و هم برای اولین بار در نت‌نویسی سه‌تار با نمودار آکورد (Chord Diagrams) نشان داده شده‌اند.
- کلیه ترانه‌های کتاب حاضر به صورت دونوازی ملودیکا و همراهی آکورد با سه‌تار توسط حامد همتی و محمد خالقی ضبط و نواخته شده که فایل‌های صوتی آنها از طریق ارسال پیام به صفحه اینستاگرام setar.accordion قابل خرید است.
- در به بار نشستن زحمات مؤلف، تنی چند از هنرمندان او را یاری کرده‌اند که در اینجا بجاست از همکاری‌شان یاد شود:
- حامد همتی به جهت ترغیب مؤلف در ضبط نسخه صوتی ترانه‌ها که به اذعان مؤلف بی‌شک اگر نبود ارائه این ایده میسر نمی‌شد، همچنین برای نظارت بر ضبط و پیشنهادهای سازنده‌اش در انتخاب آکوردها؛
- سجاد سعیدی، به جهت انگشت‌گذاری و انتخاب کوک مناسب برای اجرای ترانه‌ها با سه‌تار و نیز نت‌نویسی کامپیوتری آنها؛
- یوسف ترکمان برای کمک در نگارش اولیه توضیحات؛
- شهاب منا به جهت ویرایش نت‌نویسی کامپیوتری، افزودن نشانه‌های آکورد و ترسیم نمودارهای اجرای آکوردها در نت‌نویسی کامپیوتری، تنظیم و نگارش توضیحات، و صفحه‌بندی کتاب؛
- مرتضی حیدرپور مقدم برای عکاسی نحوه انگشت‌گذاری آکوردها و نیز طراحی جلد کتاب.^۱

شهاب منا

مدیرمسئول نشر خنیاگر

تهران، ۱۳۹۹/۲/۱۵

۱. علاقه‌مندان جهت ارتباط با مؤلف می‌توانند به صفحه اینستاگرام به نشانی setar.accordion مراجعه کنند.

توضیحات

آکوردنوازی

۱. از آنجا که سه‌تار سه سیم مستقل دارد آکوردهای به‌کاررفته در کتاب حاضر سه صدایی هستند (سیم سوم و چهارم سه‌تار، مطابق با روش معمول نواختن سه‌تار با هم به صدا در می‌آیند). آکوردهای هفت (چهار صدایی) با حذف پنجم آکورد اجرا شده‌اند.
۲. طریقه انگشت‌گذاری در آکوردهای مندرج در کتاب حاضر بر این منطبق استوار است که اغلب سیم بم با انگشت اول، سیم دوم با انگشت دوم یا سوم، و سیم زیر با انگشت چهارم به صدا در می‌آید. این روش انگشت‌گذاری اهمیت تقویت انگشت چهارم را در آکوردنوازی سه‌تار بیان می‌کند. نگارنده برای تقویت انگشت چهارم تمرین‌هایی نگاشته است.
۳. انگشت‌گذاری ملودی‌ها بر اساس روش متداول انگشت‌گذاری سه‌تار (استفاده از انگشتان اول، دوم، سوم) صورت گرفته و انگشت چهارم به ندرت استفاده شده است.
۴. چنانچه در بخش کوک سه‌تار آمده، برای اجرای تمام آکوردهای کتاب به‌طور ثابت از کوک کلاسیک سه‌تار (دو، سُل، دو، دو) استفاده شده است.
۵. در آکوردگذاری ترانه‌های کتاب همواره زیرترین نت آکورد نت ملودی است و با اجرای آکوردها به‌تنهایی می‌توان ملودی قطعه را نیز شنید.
۶. برای اینکه نت ملودی زیرترین نت آکورد باشد، در برخی موارد به دلیل فاصله زیاد پرده‌ها نت سوم آکورد حذف شده و تنها نت‌های اول و پنجم آکورد اجرا شده‌اند که نسبت به هم فاصله پنجم درست دارند. به این نوع آکورد پاورکورد گفته می‌شود که در موسیقی راک و متال پرکاربرد است و با عدد 5 نشان داده می‌شود، مانند آکورد E^5 که شامل نت‌های E و B است و به جای آکوردهای E (ماژور) یا Em (مینور) اجرا می‌شود.
۷. از آنجا که هیچ منبع موثقی در مورد آکوردهای این ترانه‌ها موجود نیست، با بررسی کتب مختلف و گوش کردن ترانه‌ها به همراهی دوست عزیز، حامد همتی، آکوردهای کتاب حاضر انتخاب و نوشته شده‌اند. بنابراین، ممکن است برخی آکوردها با کتب دیگر اختلاف داشته باشند.
۸. برای آکوردنوازی پرده «ریمل» در بالادسته و وسط دسته الزامی است.
۹. برای حرکت راحت دست روی دسته ساز و صدادهی بهتر آکورد ترجیحاً از پرده‌های پلاستیکی و سیم‌های دیوان استفاده شود.
۱۰. برای تفکیک بهتر ملودی و آکورد، در فایل‌های صوتی اجرای ترانه‌های کتاب ملودی با ملودیکا و آکوردها با سه‌تار نواخته شده‌اند.

نت‌نگاری ترانه‌ها

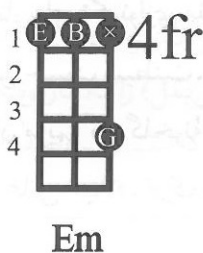
۱۱. ترانه‌ها بر مبنای آسان به سخت بودن اجرای آکوردها مرتب شده‌اند.
۱۲. برای تنوع بیشتر در آکوردنوازی گام بعضی از ترانه‌ها تغییر کرده است.
۱۳. در نگارش نت ترانه‌ها، به دلیل محدودیت فضا، علائم ریز و دُراب حذف شده‌اند و نوازنده خود می‌تواند بنا بر سلیقه خود از این تکنیک‌ها در اجرای ملودی ترانه‌ها استفاده کند.
۱۴. از آنجا که اجرای ترانه‌ها توسط خواننده دارای پیچیدگی بوده و ممکن است این امر در سهولت نواختن هنرجویان محدودیت ایجاد کند، در آوانگاری نت ترانه‌ها ساده‌سازی صورت گرفته و بیشتر به سمت نوشتن ترانه‌ها برای بخش سازی تلاش شده است.
۱۵. گاه خواننده در سه میزان هجایی را به صورت کشیده اجرا کرده است که در نت‌نگاری کتاب با سکوت چند میزانی نشان داده شده است.
۱۶. میزان‌های آخر برخی از ترانه‌ها را می‌توان چندبار اجرا کرد و ترانه را به پایان برد.

تشخیص گام ترانه‌ها

۱۷. با داشتن سرکلید گام ماژور ممکن است ترانه در گام مینور تئوریک نسبی آن با تنیک به فاصله سوم کوچک بم‌تر باشد (مانند ترانه کویردل که با داشتن سرکلید سی بمل در گام مینور تئوریک (نوی تعدیل شده) است) و همچنین ممکن است در مُد دشتی تعدیل شده (بدون ربع‌پرده) با تنیک به فاصله دوم کوچک بم‌تر باشد (مانند ترانه به من نگودوست دارم با سرکلید سی بمل، می بمل که در مُد دشتی لا تعدیل شده است).

پرده بندی مورد استفاده در کتاب حاضر

fr: مخفف fret یا همان پرده است؛ مثلاً 4fr یعنی پرده شماره ۴ از بالا بدون در نظر گرفتن سُرّی ها و کُرُن ها. مطابق شکل زیر اگر سُرّی ها و کُرُن ها را حساب نکنیم، در فاصله E تا G چهار عدد پرده وجود دارد.

شماره پرده	نام نت	
1	Db	رِ بِمُل
		رِ کُرُن
2	D	رِ
3	Eb	می بِمُل
		می کُرُن
4	E	می
5	F	فا
		فا سُرّی
6	F#	فادیز
		شُل کُرُن
7	G	شُل
8	Ab	لا بِمُل
		لا کُرُن
9	A	لا
10	Bb	سی بِمُل
		سی کُرُن
11	B	سی
12	C	دو
13	Db	رِ بِمُل
		رِ کُرُن
14	D	رِ
15	Eb	می بِمُل
		می کُرُن
16	E	می
17	F	فا
18	F#	فادیز
		شُل کُرُن
19	G	شُل
20	Ab	لا بِمُل

کوک سه تار

	<p>کوک سه تار برای اجرای آکوردهای کتاب:</p>
	<p>کوک های سه تار برای تک نوازی ملودی ترانه های کتاب: ۱-۱) سفر، حسود، شیطنت، چشم من: ۱-۲) جان مریم، گل گلخونه من، یاس: ۱-۳) سوغاتی، میلاد، قوزک پا، گل گلدون من، گل یخ، بوی عیدی، پیچک، پُل:</p>
	<p>۲. به من نگودوست دارم، کویردل، ای عشق، ماهیگیر، مخلوق:</p>
	<p>۳. سلطان قلبها، تاک، غریب آشنا:</p>
	<p>۴. زمستون، مادر:</p>
	<p>تذکر: - برای هم نوازی ملودی با آکورد می بایست سه تاری که ملودی می نوازند در اجرای ترانه های ۱-۲ نیم پرده پایین تر از دیاپازون کوک شود:</p>
	<p>- برای هم نوازی ملودی با آکورد می بایست سه تاری که ملودی می نوازند در اجرای ترانه های ۱-۳ یک ونیم پرده پایین تر از دیاپازون کوک شود:</p>

نحوه انگشت گذاری آکوردها در سه تار

اگر مطابق تصویر ۱ انگشت اول کل پرده ر، و انگشت چهارم پرده فا را بگیرد، نت ر را در سیم بم، نت لا را در سیم سل و نت فا را در سیم دو (اول) خواهیم داشت که در این صورت آکورد ر مینور (ر-فا-لا) شکل خواهد گرفت.

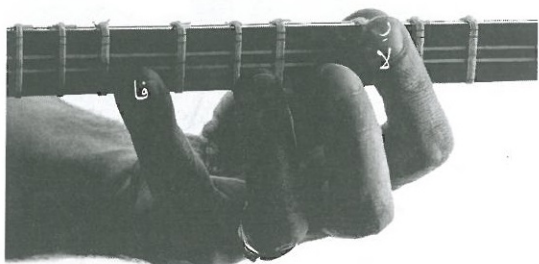
اگر به قاعده نیم پرده تمام نت ها به سمت جلو حرکت کنند، آکورد ردیز مینور (ردیز-فادیز-لادیز) یا آکورد می بمل مینور (می بمل-سل بمل-سی بمل) را که آنارمونیک (مترادف) آن محسوب می شود خواهیم داشت و این روند تا پایین دسته توالی مینورها را در پی دارد.

توجه داشته باشید که نحوه انگشت گذاری برای تمام آکوردها تا پایین دسته به یک شکل بوده و تغییر نمی کند.

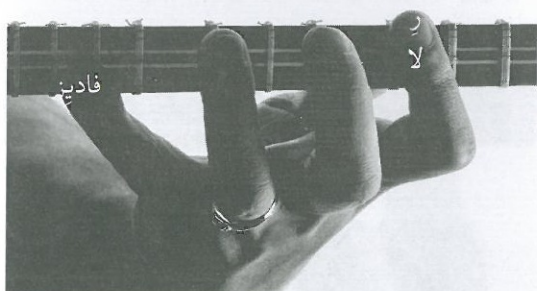
اگر مطابق تصویر ۲ انگشت اول کل پرده رو و انگشت چهارم فادیز را بگیرد، نت ر را در سیم بم، نت لا را در سیم سل، و نت فادیز را در سیم دو (اول) خواهیم داشت که در این صورت آکورد ر ماژور (ر-فادیز-لا) شکل خواهد گرفت.

اگر به قاعده نیم پرده تمام نت ها به سمت جلو حرکت کنند، آکورد ردیز ماژور یا آکورد می بمل ماژور را خواهیم داشت و این روند تا پایین دسته توالی ماژورها را در پی دارد.

توضیحات فوق درباره آکوردهای ر مینور و ر ماژور (نحوه انگشت گذاری و قاعده نیم پرده به جلوی عقب حرکت کردن) شامل تمامی آکوردهای دیگر (تصاویر ۳ به بعد) نیز می باشد.

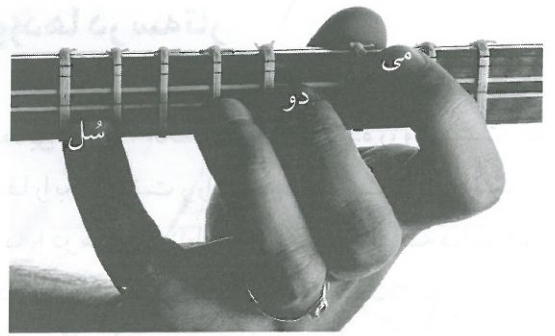
تصویر ۱. آکورد Dm

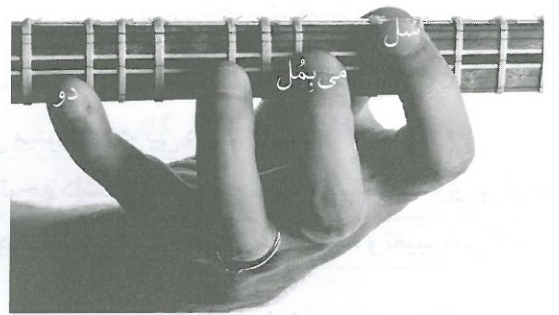
تصویر ۲. آکورد D

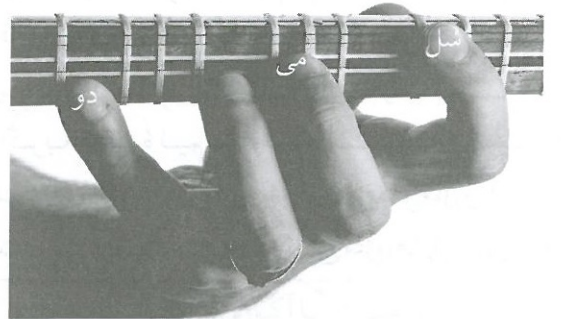
تصویر ۳. آکورد Cm

تصویر ۴. آکورد C

تصویر ۵. آکورد Cm

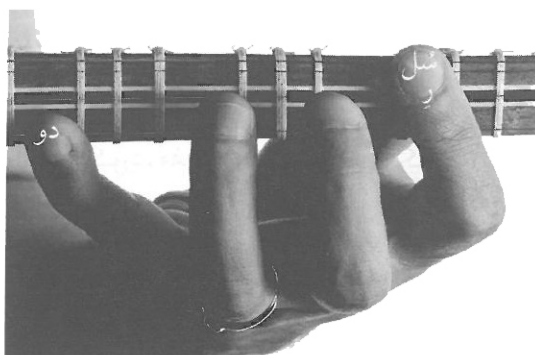
تصویر ۶. آکورد C

تصویر ۷. آکوردهای Dsus2 / Asus4

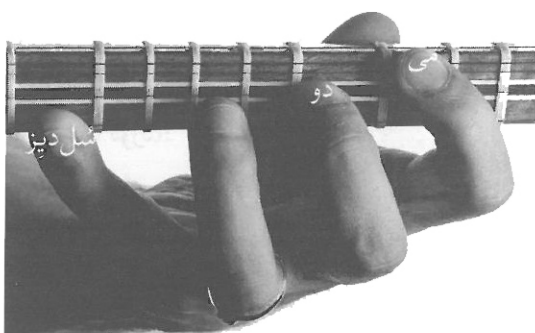
اگر به صورت ر-می-لا فرض شود، آکورد Dsus2، و اگر به صورت لا-ر-می فرض شود، آکورد Asus4 شکل می‌گیرد.

اگر به صورت دو-ر-سُل فرض شود، آکورد Csus2، و اگر به صورت سُل-دو-ر فرض شود، آکورد Gsus4 شکل می‌گیرد.

تصویر ۸. آکوردهای Csus2 / Gsus4

- اگر به صورت دو-می-سُل دیز فرض شود، آکورد C#aug؛
 - اگر به صورت می-سُل دیز-سی دیز (دو) فرض شود، آکورد Eaug؛
 - اگر به صورت سُل دیز-سی دیز (دو)-ر دو بل دیز (می) فرض شود، آکورد G#aug؛
 - اگر به صورت لا بمل-دو-می فرض شود، آکورد Abaug شکل می‌گیرد.

تصویر ۹. آکوردهای C#aug, Eaug, G#aug / Abaug

پاورکورد به آکوردی گفته می‌شود که تنها شامل نت پایه آکورد و فاصله پنجم باشد. پاورکوردها یکی از عناصر کلیدی و پرکاربرد در موسیقی راک و متال هستند. پاورکورد را با درج عدد پنج پس از نت پایه آکورد نشان می‌دهند، مانند D5.

تصویر ۱۰. آکورد D5

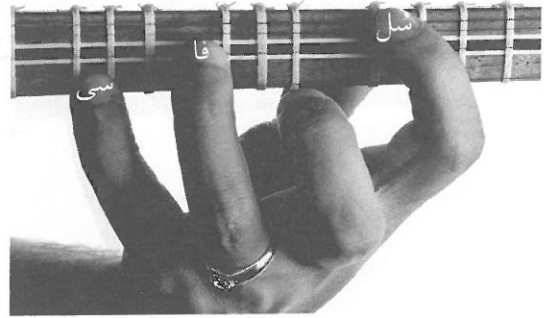
آکورد هفتم نمایان (7) آکوردی است چهارصدایی (مانند G7) متشکل از نت‌های سُل-سی-ر-فا).

چنان‌که در کتاب هارمونی و التریپستون آمده است نت پنجم (ر در G7) در کیفیت صدا دهندگی آکورد هفتم نمایان تأثیرچندان مهمی ندارد و در نتیجه غالباً حذف می‌شود. این قاعده (حذف پنجم آکورد هفت) در مورد تمام آکوردهای چهارصدایی مندرج در این کتاب صادق است.

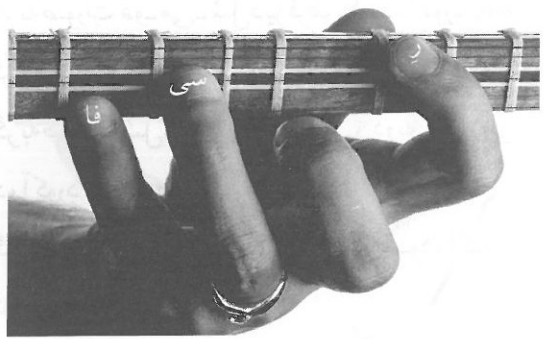
تصویر ۱۱. آکورد G7

در تصویر ۱۲ نوع دیگر (معکوس) آکورد G7 را مشاهده می‌کنید. با توجه به محدودیت‌های سه‌تار نسبت به پیانور و گیتار در نواختن آکورد، مفهوم آکورد پایه و معکوس (به معنای دقیق آن در تئوری موسیقی) در سه‌تار اجرایی نیست و صرفاً می‌توان گفت به عنوان مثال، آکورد Cmaj در چند پُزیسیون مختلف سه‌تار قابل اجرا است.

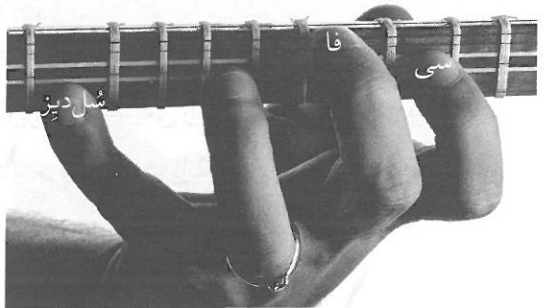
تصویر ۱۲. آکورد G7

اگر به صورت سی-ر-فا فرض شود، آکورد Bdim؛
اگر به صورت ر-فا-دویمُل (سی) فرض شود، آکورد Ddim7 (با حذف پنجم آکورد)؛
اگر به صورت ر-فا-سی فرض شود، آکورد Dm6 شکل خواهد گرفت.

تصویر ۱۳. آکوردهای Bdim / Ddim7 / Dm6

اگر به صورت فا-لاپمُل-دویمُل (سی) فرض شود، آکورد Fdim؛
اگر به صورت سُل-دیز-سی-فا فرض شود، آکورد G#dim7؛
اگر به صورت سُل-دیز-سی-می-دیز (فا) فرض شود، آکورد G#m6 شکل خواهد گرفت.
آکوردهای G#dim7 و G#m6 را می‌توان به ترتیب Abdim7 و Abm6 نیز در نظر گرفت.

تصویر ۱۴. آکوردهای Fdim / G#dim7 / G#m6